

УДК 37.013.73

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.1.20>

РЕЦЕПЦІЯ НОНКОНФОРМІЗМУ В СЦЕНІЧНОМУ ДИЗАЙНІ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Ермуканова Анастасія Андріївна

аспірантка кафедри дизайну та технологій,
Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна,
e-mail: ermukanova.nastasya@gmail.com, orcid: 0000-002-8783-5072

Анотація. Мета статті – виявити особливості рецепції ідей та творчих прийомів театральних художників-нонконформістів Д. Лідера та Є. Лисика в сценічному дизайні України першої чверті ХХІ ст.

Методологія. У дослідженні застосовано метод термінологічного аналізу, системного аналізу та синтезу, типологічний метод, завдяки яким уточнено базові поняття дослідження та виявлено особливості прояву нонконформізму в сценічному дизайні; метод функціонально-типологічного аналізу, використання якого посприяло виявленню специфіки нонконформізму в художніх рішеннях Д. Лідера та Є. Лисика; а також метод мистецтвознавчого, образно-стилістичного й формально-стилістичного аналізу дизайну сценічного простору вистав, розроблених В. Карашевським, С. Маслобойщиковим, А. Злобіним та ін.

Результати. На основі проведеного мистецтвознавчого дослідження рецепції нонконформізму в сучасному сценічному дизайні з'ясовано, що запозичення та сприйняття сучасними українськими театральними художниками ідей і творчих прийомів сценографічного нонконформізму 1960–1980-х рр., їх переосмислення та репрезентація в оформленні сценічного простору відбувається відповідно до тенденцій сценічного дизайну першої чверті ХХІ ст., художньо-естетичних принципів та філософсько-світоглядного бачення художника як реципієнта. Дослідження виявило, що творчість сучасних театральних художників – учнів провідних представників сценічного дизайну 1960–1980-х рр. Д. Лідера та Є. Лисика – розвивається в закладеній майстрами єдиній естетиці нонконформізму. При цьому характерними залишаються унікальні риси творчого почерку В. Карашевського, С. Маслобойщикова, А. Злобіна та ін., що проявляються у виборі та засобах репрезентації монотеми, створенні оригінальної атмосфери з використанням характерних засобів виразності; розробці образно-пластичних структур, що сприяють утіленню глибинної сутності драматургічного першоджерела; варіативності взаємодії засобів сценографічної виразності в процесі розробки єдиного візуального образу постановки та ін.

Наукова новизна. Уперше з мистецтвознавчих позицій розглянуто проблематику рецепції ідей та творчих прийомів театральних художників нонконформістів Д. Лідера і Є. Лисика в сценічному дизайні України першої чверті ХХІ ст.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані для подальшої розробки питань, пов'язаних із вивченням сценічного дизайну в Україні другої половини ХХ – першої чверті ХХІ ст.

Ключові слова: нонконформізм, сценічний дизайн, театральні художники, конструктивно-архітектурні композиції, форми, текстури, мінімалізм, абстраговане середовище, рецепція.

ВСТУП

Нонконформізм як художній феномен 60–80-х рр. XX ст. справив надзвичайно вагоме значення на становлення та розвиток сценічного дизайну в Україні, позначившись найперше на формуванні унікального підходу до створення художнього оформлення сценічного простору – дієвої сценографії, що стала основою вітчизняної сценографічної школи. На сучасному етапі розвитку сценічного дизайну різноманітні рефлексії нонконформізму проявляються у творчості театральних художників різних поколінь, репрезентуючи новаторські підходи до осмислення закладених у другій половині XX ст. естетичних підходів, візуальної структури театральної вистави та ін. У цьому контексті актуальним стає дослідження рецепції ідей та творчих прийомів провідних художників-нонконформістів, представників вітчизняної школи сценографії 60–80-х рр. XX ст., сучасними художниками українського театру.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідженню творчості сучасних українських театральних художників присвячено значний масив наукових досліджень та публікацій. Серед інших назвемо дисертаційні роботи С. Триколенко [19] та О. Попової [17], у яких творчість провідних сценографів кінця XX – перших десятиліть XXI ст. розглядається крізь призму основних сучасних тенденцій дизайну сценічного простору; статті: Л. Бевзюк-Волошиної [2], у якій крізь призму пріоритету авторства в сучасному театрі розглянуто творчість С. Маслобойщикова; О. Шаповал [21], О. Попової [16] та О. Ковальчук [11] – авторками проаналізовано деякі аспекти діяльності А. Злобіна, Б. Поліщука, Д. Костюминського, С. Маслобойщикова та ін. Проте у вітчизняному науковому вимірі бракує праць, у яких творчість театральних художників сучасності розглядається крізь призму рецепції нонконформізму.

МЕТА

Виявити особливості рецепції ідей та творчих прийомів театральних художників-нонконформістів Д. Лідера та Є. Лисика в сценічному дизайні України першої чверті XXI ст.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Нонконформізм (від лат. *заперечної частки та conformis – подібний, схожий*) – «демонстративне неприйняття загальноприйнятих нормативів творчості» [18, с. 12], «незгода, неприйняття норм,

цінностей, цілей, домінуючих у конкретній групі, в конкретному суспільстві» [9, с. 150], «внутрішня наснажливість митця чинити спротив традиції або панівним у суспільстві настановам» [13], «ставлення особи, її індивідуальні переконання або філософські позиції, які не відповідають / збігаються із загально-визнаними нормами, чинними правилами етикету, панівним стилем життя або культурними течіями» [3], «настанова творчості» [12, с. 76] у дизайні сценічного мистецтва України, репрезентований у творчості провідних вітчизняних театральних художників другої половини XX ст. – Д. Лідера та Є. Лисика. Сценічний дизайн вистав, розроблений С. Маслобойщиком, В. Карашевським, І. Несміяновим, А. Александровичем-Дочевським, А. Злобіним та ін., становить собою унікальну рецепцію класичного нонконформізму. Поняття «рецепція» (від лат. *«receptio» – сприйняття*), що виникло в надрах систематичної європейської середньовічної філософії схоластики, є одним із базових у контексті дослідження культурної взаємодії та історичної спадковості [14, с. 35–36]. У контексті теми статі рецепція розуміється як «опанування загально-визнаної культурної спадщини для її засвоєння» [14, с. 38–39], «сприйняття, усвоєння, осмислення та подальший розвиток» [6, с. 133] певного феномену, що належить іншому історичному періоду.

Знаковою постаттю в історії сценічного дизайну українського театру є Д. Лідер, у творчості якого формування художньо-естетичних принципів нонконформізму припадає на 1965–1975 рр., а його підґрунтя є складний глибинний внутрішній монолог митця-філософа та естета. Д. Лідером розроблено й розвинуто принцип проектування та конструювання сценічного простору вистави як місця дії актора, запроваджено систему дієвої сценографії. Оформлення сценічного простору вистав Д. Лідера характеризується концепціями, що базуються на необхідності майстра осмислити можливі відповіді на одвічні питання в складних візуальних образах. Серед основних рис нонконформізму сценічного дизайну Д. Лідера: багатоаспектність та сугестивність художніх образів; складна асоціативна та метафорична гра; пошук інноваційних засобів вираження внутрішнього світу та психічного стану героя, а в його особі – і всього людства, певних смислових нюансів; новаторство просторово-пластичних ідей та репрезентації просторово-часових структур; дуальність елементів сценічного дизайну, що покликані

привернути увагу глядача до варіативності проявів людської психіки.

Учнями Д. Лідера (протягом багатьох років майстер викладав на кафедрі сценографії Київського художнього інституту) є: А. Александрович-Дочевський (Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка), Л. Безпальча (Київський театр юного глядача), О. Бурлін (Київський театр оперети, Київський театр опери і балету для дітей та юнацтва), С. Каштелянчук (Київський драматичний театр ім. Івана Франка, Рівненський український музично-драматичний театр, Національний центр театрального мистецтва ім. Леся Курбаса), В. Карашевський (Молодий театр Київський театр-студія «Будьмо» експериментальна лабораторія Державного центру театрального мистецтва імені Лесі Курбаса та ін.), М. Левицька (Донецький музично-драматичний театр ім. Артема, Київський театр естради, Дніпропетровський театр юного глядача, Національний академічний театр опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка та ін.), С. Маслобойщиков (Київський театр естради, Молодий театр, Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка та ін.), І. Несміянов (Київський театр драми і комедії на лівому березі Дніпра, Київський театр на Подолі) [20] та ін.

Сценічний дизайн за В. Карашевським не має бути тлом або ілюстрацією до дії, оскільки головною метою, на його думку, є створення функції та пластики сценічного дійства,

інакомовному обігруванні функціональних, дієвих декорацій у процесі народження поетики сценічного простору [5]. Один із варіантів гри з фактурою В. Карашевський репрезентує у візуально-просторовій акції «Перехрестя», спрямованій на дослідження особливостей побудови «сценічної дії на основі невербальної просторово-предметної драматургії та комунікації без театральної ієрархії в процесі продукування сценічного твору» [15] (експериментальний проєкт Іконостас Театральної лабораторії Центру Леся Курбаса). Головним складником сценічного простору, відповідно до бачення художника, є дерево, з різноманітних станів якого (дошки, тирса, пил та ін.) зроблено всі декорації (рис. 1).

У пластичній творчості С. Маслобойщикова нонконформізм проявляється у створенні складної асоціативності для відображення метафоричного відчуття свободи в процесі побудови сюжету постановки відповідно до законів візуального мистецтва. Важливу роль у сценічному дизайні С. Маслобойщикова відведено матеріалам, засобами яких виражається метафора. Так, наприклад, у виставі «Verba» за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» (Національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка, 2019 р.) основним матеріалом є дерево. Величезна декорація, створена художником становить лабіринтовий ліс – середовище буття персонажів, а тирса, хмиз та інші природні матеріали використані

Рис. 1. Сценічний дизайн візуально-просторової акції «Перехрестя». Центр Леся Курбаса. Художник-постановник В. Карашевський

Рис. 2. Метафоричний модуль у сценічному дизайні вистави «Небезпечні зв'язки»
П. де Лакло, Центр Леся Курбаса. Художник-постановник С. Маслобойщиков

для важливого речового забезпечення театральної дії (рис. 3).

Унікальну матрицю концепції сценографічної творчості сформовано головним художником Львівського театру опери і балету Є. Лисиком протягом десятиліть діяльності, крізь призму осмислення боротьби за фізичну й духовну свободу людини [4, с. 8]. Кожен з елементів театрального формування в сценічному просторі, розробленому Є. Лисиком, піднесений на високий пізнавальний, інтелектуальний та естетичний рівень, завдяки чому

працюють на виявлення дійсності в художньому образі навколишнього світу й космосу [10, с. 5]. Нонконформізм художника проявляється у взаємозв'язку з різноманітними просторами поза сценою, що сприяє створенню театральних сигналів засобами нескінченної реконфігурації сценічного простору через розподіл груп блоків усередині сценічного образу [8, с. 508]. Є. Лисик дотримувався головних експресіоністичних засад і прагнув максимально виразити глибинні емоції задля посилення співпереживання глядачем сценічної дії.

Рис. 3. Сценічний дизайн вистави «Verba» за мотивами драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня»
(Національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка, 2019 р.)
Художник-постановник С. Маслобойщиков

Надзвичайно цікавий прояв нонконформізму Є. Лисика отримує в рецепції одного з найвідоміших його учнів – А. Злобіна (Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва, Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка, Національна Філармонія України, «Київ Модерн Балет» та ін.), який закінчив майстерню монументального живопису Львівської академії декоративного і прикладного мистецтва в 1993 р. [1]. У сценічному дизайні до численних драматичних, оперних та балетних вистав («Маленький принц», «Ріголетто» Дж. Верді, «Фауст» Ш. Гуно, «Севільський цирюльник», «Кармен. TV» Ж. Бізе, «Веронський міф: Шекспіриненти», «Палата № 6» А. Пярта, «Underground» на музику П. Вакса, «Жігель» Адольфа Адана та ін.) художник поєднує канонізм з інноваціями, класичні та постмодерністські прийоми, акцентуючи на творчій стилізації.

Незважаючи на яскраву творчу індивідуальність названих театральних художників, спільною рисою їх діяльності є наслідування основним художнім принципам нонконформізму та розвиток професійних прийомів Д. Лідера. Головний бунтарський прояв філософії нонконформізму проявляється в небажанні перетворюватися на інструмент візуалізації режисерських ідей, оскільки художній образ сценічної постановки має народжуватися лише внаслідок органічної співпраці художника і режисера-постановника [7, с. 58].

Оформлення сценічного простору вистав відбувається відповідно до принципу просторово-часового відсторонення та протиставлення історичній, побутовій і стилістичній реальності середовища, запропонованого в драматичному першоджерелі. Реалістичність місця сценічної дії досягається художниками завдяки асоціативній грі форм, текстур та матеріалів або певним зображенням. Серед основних прийомів оформлення сценічного простору вистав: побудова конструктивно-архітектурних композицій або створення нейтрально-мінімалістичного абстрагованого середовища – обидва варіанти сприяють якомога глибшому розкриттю ідеї постановки, її сенсово-змістового наповнення; розмаїття семантичного наповнення, створення яскравих і глибинних художньо-асоціативних образів; драматичний конфлікт розкривається завдяки активному змісту кожного елемента сценічного дизайну; інноваційне осмислення можливостей обігравання сценічного середовища, фактурно-речових елементів, різноманітних типів зображень, костюмів та ін.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного мистецтвознавчого дослідження рецепції нонконформізму в сучасному сценічному дизайні можна констатувати, що запозичення та сприйняття сучасними українськими театральними художниками ідей і творчих прийомів сценографічного нонконформізму 1960–1980-х рр., їх переосмислення та репрезентація в оформленні сценічного простору відбувається відповідно до тенденцій сценічного дизайну першої чверті ХХІ ст., художньо-естетичних принципів та філософсько-світоглядного бачення художника як реципієнта. Творчість сучасних театральних художників – учнів провідних представників сценічного дизайну.

1960–1980-х рр. Д. Лідера та Є. Лисика розвивається в закладеній майстрами єдиній естетиці нонконформізму. При цьому характерними залишаються унікальні риси творчого почерку В. Карашевського, С. Маслобойщикова, А. Злобіна та ін., що проявляються у виборі та засобах репрезентації монотемі, створенні оригінальної атмосфери з використанням характерних засобів виразності; розробці образно-пластичних структур, що сприяють втіленню глибинної сутності драматургічного першоджерела; варіативності взаємодії засобів сценографічної виразності в процесі розробки єдиного візуального образу постановки та ін.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Андрій Злобін. Kyiv Modern Ballet. 2025. URL: <https://kyivmodernballet.com/our-team/a-48>
- [2] Бевзюк-Волошина Л. Сценограф чи режисер: пріоритет авторства в сучасному театрі. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2014. Вип. 15. С. 64–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2014_15_10
- [3] Белих О.М., Федчик К.Ю. Поняття «нонконформізму» у сучасній підліткової літературі Німеччини (на прикладі твору Вольфганга Геррндорфа «Чік»). 2019. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18072/3/BielykhO.M_FedchikK.Y_article.pdf
- [4] Богданова Ю.Л., Копиляк І.М. Зображувальні світи Є. Лисика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Архітектура. 2021. № 1. С. 8–9. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/0485035c-44e2-4b54-87d1-34801b19a6d5>
- [5] Величамниця О. Володимир Карашевський: сцена і умовностей. *КиноТеатр*. 2011. № 5. URL: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1211
- [6] Вербецький Є.М. Рецепція інокультурних практик у сучасному урбаністичному просторі як предмет культурологічного дослідження.

Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2024. № 1. С. 132–136. DOI 10.32461/2226-3209.1.2024.302045

[7] Гайшенець А. Володимир Карашевський. Таємниця є завжди... *Просценіум*. 2007. № 1. С. 58–66. URL: [http://old.kultart.lnu.edu.ua/Proscaenium/prostsenium%20new/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%201\(17\)2007/Karashevskij.pdf](http://old.kultart.lnu.edu.ua/Proscaenium/prostsenium%20new/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%201(17)2007/Karashevskij.pdf).

[8] Ермурканова А.А. Концептуальні пошуки Євгена Лисика в контексті становлення неконформізму в дизайні сценічного простору. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2024. Вип. 49. С. 508–513. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucprmk.vi49.905>.

[9] Кіндрачук Н.М. Неконформізму як соціокультурне явище в Україні: 60–70-ті рр. ХХ ст. *Інтелекція і влада*. 2014. Вип. 30. С. 149–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2014_30_17

[10] Климко З.В. Архітектура сценографії Є. Лисика : дис. канд. ... архітектури : 18.00.01 / Інститут архітектури Національного університету «Львівська політехніка». Львів, 2018. 233 с.

[11] Ковальчук О. Сучасне покоління українських сценографів. Наслідування традицій та спрямованість у майбутнє. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*: зб. наук. праць з мистецтвознавства і культурології. Київ: ХІМДЖЕСТ. 2010. Вип. 7. С. 98–106. URL: <https://mari.kyiv.ua/science/scientific-publications/mist-art-history-modernity-theory>

[12] Легенький І.Ю. Музичний неконформізм як феномен української художньої культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть: філософсько-антропологічний аналіз : дис. ... канд. філософ. наук : 09. 00. 04. Київ, 2017. 194 с.

[13] Любимий Я.В., Смирна Л.В. Неконформізм. *Енциклопедія Сучасної України / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. URL: <https://esu.com.ua/article-73459>*

[14] Нагай І. Художня рецепція як літературознавче поняття. *Art perception as a literary concept* : Міжнароден філологічний колегиум «Слово и общество». Болгарія, Шумен : Університетське видавництво «Єпіскоп Костянтин Преславський», 2021. Том 2. С. 28–45. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/32-1.pdf>

[15] Перехрестя. Вистав. Центр Леся Курбаса. URL: <https://kurbas.org.ua/plays/crossroads/crossroads.html>

[16] Попова О.В. Сценічний дизайн сучасного українського режисерського театру. *Культура і сучасність*: альманах. 2021. № 1. С. 127–131. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2021.238604>.

[17] Попова О.В. Дизайн сценічного простору в сучасному українському театрі : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 022 – дизайн / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2023. 251 с.

[18] Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон : Видавництво «Стар», 2016. 52 с.

[19] Триколенко С.Т. Українська сценографія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: основні тенденції розвитку та авторські позиції : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / АН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2016. 239 с.

[20] Фіалко В.О. Театр України другої половини ХХ століття: образна лексика. Київ : Видавничий дім «Антиквар», 2016. 430 с.

[21] Шаповал О. Шляхи інтеграції сучасної української сценографії в європейський культурний простір. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2018. Вип. 22. С. 75–81. URL: <http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/217024/217075>

REFERENCES

[1] Andrii Zlobin (2025). Kyiv Modern Ballet [Kyiv Modern Ballet]. Retrieved from: <https://kyivmodernballet.com/our-team/a-48> [in Ukrainian].

[2] Bevziuk-Voloshyna, L. (2014). Stsenohrafy chy rezhysery: priorytet avtorstva v suchasnomu teatri [Set designer or director: the priority of authorship in modern theater]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho*, 15, 64–71. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkkarogo_2014_15_10 [in Ukrainian].

[3] Bielykh, O.M., Fedchyk, K.Yu. (2019). Poniattia «nonkonformizmu» u suchasni pidlitkovii literaturi Nimechchyny (na prykladi tvoruvolfhanha Herrndorfa «Chik») [The concept of “nonconformism” in modern teenage literature in Germany (on the example of Wolfgang Herrndorf’s work “Chick”). Retrieved from: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18072/3/BielykhO.M_FedchykK.Y_article.pdf [in Ukrainian].

[4] Bohdanova, Yu.L., Kopyliak, I.M. (2021). Zobrazhuvalni svity Ye. Lysyky [Visual worlds of Ye. Lysyk]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhniky»*. Seriya: Arkhitektura, 1, 8–9. Retrieved from: <https://ena.lpnu.ua/items/0485035c-44e2-4b54-87d1-34801b19a6d5> [in Ukrainian].

[5] Velychamnytsia, O. (2011). Volodymyr Karashevskiy: stsenaii umovnostei [Volodymyr Karashevsky: a scene of conventions]. *KynoTeatr*, 5. Retrieved from: http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_content.php?id=1211 [in Ukrainian].

[6] Verbetskyi, Ye.M. (2024). Retseptsiia inokulturnykh praktyk u suchasnomu urbanistychnomu prostori yak predmet kulturolohichnoho doslidzhennia [Reception of foreign cultural practices in modern urban space as a subject of cultural research]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 1, 132–136. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302045> [in Ukrainian].

[7] Haishenets, A. (2007). Volodymyr Karashevskiy. Taiemnytsia ye zavzhdy... [Volodymyr Karashevskiy. The Mystery Is Always...]. *Prostsenium*, 1, 58–66. Retrieved from: [http://old.kultart.lnu.edu.ua/Proscaenium/prostsenium%20new/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%201\(17\)2007/Karashevskij.pdf](http://old.kultart.lnu.edu.ua/Proscaenium/prostsenium%20new/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%201(17)2007/Karashevskij.pdf). [in Ukrainian].

[8] Yermukanova, A.A. (2024). Kontseptualni poshuky Yevhena Lysyka v konteksti stanovlennia nonkonformizmu v dyzaini stsenichnoho prostoru [Conceptual searches of Yevhen Lysyk in the context of the formation of nonconformism in the design of stage space]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, 49, 508–513. <https://doi.org/10.35619/ucpnm.vi49.905>. [in Ukrainian].

[9] Kindrachuk, N.M. (2014). Nonkonformizmu yak sotsiokulturne yavyshe v Ukraini: 60–70-ti rr. XX st. [Nonconformism as a sociocultural phenomenon in Ukraine: 60–70s of the 20th century]. *Intelihtsiia i vlada*, 30, 149–155. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2014_30_17 [in Ukrainian].

[10] Klymko, Z.V. (2018). Arkhitektura stsenohrafiï Ye. Lysyka [Architecture of scenography by E. Lysyk]: dys. kand. arkhitektury : 18.00.01 / Instytut arkhitektury Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Lviv [in Ukrainian].

[11] Kovalchuk, O. (2010). Suchasne pokolinnia ukrainskykh stsenohrafiiv. Nasliduvannia tradytsii ta spriamovanist u maibutnie [he modern generation of Ukrainian scenographers. Following traditions and focusing on the future]. *MIST: Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia: zb. nauk. prats z mystetstvoznavstva i kulturolohiï*, 7, 98–106. Retrieved from: <https://mari.kyiv.ua/science/scientific-publications/mist-art-history-modernity-theory> [in Ukrainian].

[12] Lehenkyi, I.Yu. (2017). Muzychnyi nonkonformizm yak fenomen ukrainskoi khudozhnoi kultury druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolit: filosofsko-antropolohichnyi analiz [Musical nonconformism as a phenomenon of Ukrainian artistic culture of the second half of the 20th – beginning of the 21st centuries: philosophical and anthropological analysis] : dys. kand. filosofskykh nauk : 09. 00. 04. Kyiv [in Ukrainian].

[13] Liubyvyi, Ya.V., Smyrna, L.V. (2021). Nonkonformizm [Nonconformism]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy*. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-73459> [in Ukrainian].

[14] Nahai, I. (2021). Khudozhnia retseptsiia yak literaturoznavche poniattia [Art perception as

a literary concept]. *Mezhdunaroden fylolohychesky kolehium «Slovo y obshchestvo»*. Bolhariia, Shumen : Universytetske vydavnytstvo «Iepiskop Kostiantyn Preslavskiy», 2, 28–45. Retrieved from: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/32-1.pdf> [in Ukrainian].

[15] Perekhrestia. Vystav [Crossroads. Performance]. Tsentri Lesia Kurbasa. Retrieved from: <https://kurbas.org.ua/plays/crossroads/crossroads.html> [in Ukrainian].

[16] Popova, O.V. (2021). Stsenichniy dyzain suchasnoho ukrainskoho rezhyzerskoho teatr [Stage design of the modern Ukrainian director's theater]. *Kultura i suchasnist*, 1, 127–131. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.1.2021.238604>. [in Ukrainian].

[17] Popova, O.V. (2023). Dyizain stsenichnoho prostoru v suchasnomu ukrainskomu teatri [Design of stage space in modern Ukrainian theater] : dys. ... doktora filosofii za spetsialnistiu 022 – dyizain / Kyivskiy natsionalnyi universytet kultury i mystetstv. Kyiv [in Ukrainian].

[18] Sotska, H., Shmelova, T. (2016). Slovyk mystetskykh terminiv [Dictionary of artistic terms]. Kherson: Vydavnytstvo «Star» [in Ukrainian].

[19] Trykolenko, S.T. (2016). Ukrainska stsenohrafiia kintsia KhKh – pochatku XX st. : osnovni tendentsii rozvytku ta avtorski pozytsii [Ukrainian scenography of the late 20th – early 21st centuries: main trends in development and author's positions] : dys. kand. mystetstvoznavstva : 26.00.01 / AN Ukrainy, In-t mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnoloii im. M. T. Rylskoho. Kyiv [in Ukrainian].

[20] Fialko, V.O. (2016). Teatr Ukrainy druhoi polovyny KhKh stolittia: obrazna leksyka [Theater of Ukraine of the second half of the 20th century: figurative vocabulary]. Kyiv : Vydavnychiy dim «Antykvary» [in Ukrainian].

[21] Shapoval, O. (2018). Shliakhy intehratsii suchasnoi ukrainskoi stsenohrafiï v yevropeiskiy kulturniy prostir [Ways of integration of modern Ukrainian scenography into the European cultural space]. *Naukoviy visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho*, 22, 75–81. Retrieved from: <http://nv.knutkt.edu.ua/article/view/217024/217075> [in Ukrainian].

ABSTRACT

Yermukanova A. Reception of nonconformism in the stage design of Ukraine in the first quarter of the 21st century

The purpose of the article is to identify the features of the reception of ideas and creative techniques of nonconformist theatrical artists D. Lider and E. Lysyk in the stage design of Ukraine in the first quarter of the 21st century.

Methodology. The study used the method of terminological analysis, system analysis and synthesis, the typological method, thanks to which the basic concepts of the study were clarified and the features of the manifestation of nonconformity in stage design were identified; the method of functional-typological analysis, the use of which contributed to the identification of the specifics of nonconformity in the artistic decisions of D. Lider and E. Lysyk; as well as the method of art criticism,

figurative-stylistic and formal-stylistic analysis of the design of the stage space of performances developed by V. Karashevsky, S. Masloboyshchikov, A. Zlobin and others.

Results. *Based on the conducted art historical research of the reception of nonconformism in modern stage design, it was found that the borrowing and perception by modern Ukrainian theater artists of the ideas and creative techniques of scenographic nonconformism of the 1960s-1980s, their rethinking and representation in the design of the stage space occurs in accordance with the trends of stage design of the first quarter of the 21st century, artistic and aesthetic principles and the philosophical and ideological vision of the artist as a recipient. The research revealed that the work of modern theater artists – students of the leading representatives of stage design of the 1960s–1980s D. Lider and E. Lysyk develops in the unified aesthetics of nonconformism laid down by the masters. At the same time, the unique features of the creative style of V. Karashevsky, S. Masloboyshchikov, A. Zlobin, etc. remain characteristic, which are manifested in the choice and means of representing a monotheme, creating an original atmosphere using characteristic means of expression; developing figurative-plastic structures that contribute to the embodiment of the deep essence of the dramaturgical primary source; the variability of the interaction of means of scenographic expression in the process of developing a single visual image of the production, etc.*

Scientific novelty. *For the first time, the problems of the reception of ideas and creative techniques of nonconformist theatrical artists D. Lider and E. Lysyk in the stage design of Ukraine in the first quarter of the 21st century are considered from an art historical perspective.*

Practical relevance. *The results of the study can be used for further development of issues related to the study of stage design in Ukraine in the second half of the 20th – first quarter of the 21st century.*

Keywords: *nonconformism, stage design, theater artists, structural and architectural compositions, forms, textures, minimalism, abstracted environment, reception.*

AUTHOR`S NOTE:

Yermukanova Anastasia, *Postgraduate Student at the Department of Design and Technologies, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, e-mail: ermukanova.nastasya@gmail.com, orcid: 0000-002-8783-5072.*

Стаття подана до редакції: 30.09.2025

Стаття прийнята до опублікування: 27.10.2025.

Стаття опублікована: 20.11.2025.